

ima ali utegne dobiti pristaše tudi zunaj področja neposrednega iranskega vpliva, to je Tadžikistana.

Gledano celovito, vstopa s Srednjo Azijo v svetovno politiko v vseh pogledih velik in pomemben del sveta, ki je bil doslej docela obroben. Posledice tega za mednarodne odnose je ta hip moč komaj slutiti, vsekakor pa gre za pomembne procese, ki zaslužijo vso pozornost in skrbno spremljanje.

MARJAN OSOLNIK*

Diplomacija kot poklic

1. Republika Slovenija se bo morala v relativno kratkem obdobju usposobiti, da kot nova, samostojna in mednarodno priznana država opravlja vse naloge na mednarodnem področju, da razvija mrežo lastnih diplomatsko-konzularnih predstavništev in vzdržuje takšen način meddržavnega komuniciranja, kot je v svetu ustaljen, skladen z mednarodnim pravom in običaji v diplomatski praksi. Kot majhna država Slovenija ne bo mogla imeti razvejane mreže diplomatsko-konzularnih, gospodarskih, kulturnih ali informativnih predstavništev, pa tudi njene misije bodo morale biti zelo racionalno kadrovske sestavljene. To pomeni, da v diplomatsko-konzularnih predstavništvih praviloma ne bo mogoče izpeljati delitve dela in ožje specializacije, kar postavlja zahtevo po splošno razgledanih in univerzalno izobraženih kadrih, ki hkrati obvladujejo tudi določene specialnosti, tako da lahko hkrati delujejo na najrazličnejših področjih, kot npr. tiska, gospodarstva ali političnih odnosov.

Znano je, npr., da ima skoraj vsako veleposlaništvo ZDA posebnega funkcionarja, usposobljenega za diplomatski protokol, za katerega je to tudi glavna delovna naloga, kar pomeni, da se drugim funkcionarjem misije ni treba ukvarjati s tem, saj vedno lahko dobijo ustrezen, kvalificiran nasvet. Pri nas pa bo potrebno, tako kot večinoma pri majhnih in srednjih državah, da je z zadevami protokola že vnaprej seznanjen in usposobljen praktično vsak diplomatski uradnik in funkcionar, ki odhaja na delo v tujino.

Ustrezni strokovno izobraženi kakovostni kadri lahko mnogo prispevajo k maksimalni racionalnosti delovnih mest v predstavništvih v tujini in k njihovi učinkovitosti ter so gotovo najpametnejša oblika varčevanja v stroki, ki je na splošno v svetu pojmovana kot razsipniška. Predstavljanje države v tujini, zaščita njenih interesov, pravnih in fizičnih oseb sta zahtevni in celoviti nalogi, ki zahtevata visoko profesionalnost in nenehno izpopolnjevanje strokovnega znanja. Poleg tega da se je prav v zadnjem času izredno povečalo število neodvisnih držav, pa je tudi pridobila pomen t. i. multilateralna diplomacija v okviru OZN, KVSE idr., kar zahteva posebno strokovno usposobljenost.

Slovenci vse do nedavna nismo imeli svoje lastne, samostojne in mednarodno priznane države in torej tudi ne lastne diplomacije. Pa vendar je bilo kar lepo število Slovencev, ki so se v preteklosti odlikovali kot ugledni in sposobni diploma-

* Marjan Osolnik, bivši ambasador.

ti. Če sežemo daleč nazaj, moramo omeniti Žigo Herbersteina, rojenega v Vipavi leta 1486, ki je na polovici našega tisočletja opravljal številna diplomatska potovanja za dunajski dvor, od Španije, Danske, Švice, Madžarske in Poljske tja do Rusije, ki jo je obiskal celo dvakrat. Kot je zapisal v svojih spominih, je znanje slovenščine in slovanskih jezikov pripomoglo k uspešnosti njegovega poslanstva v Moskvi, na turškem dvoru in pri slovanskih državah.

Med uglednimi diplomati v službi kraljevine Jugoslavije med svetovnimi vojnama je najti tudi nekaj znanih slovenskih imen: univerzitetni profesor Leonid Pitamic, ugledni pravnik, strokovnjak za ustavno pravo in teorijo države, član jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu 1919, jugoslovanski poslanik v Washingtonu v letih 1929–1934. Tedanja Jugoslavija je namreč imela pred drugo svetovno vojno diplomatsko misijo v rangu veleposlaništva edino v Romuniji, in to zaradi tesnih družinskih vezi dveh dinastij. Šele tik pred koncem druge svetovne vojne so ZDA v znak priznanja za zasluge v skupnem boju proti silam osi dvignile rang diplomatskih predstavništev na raven veleposlaništev s številnimi evropskimi državami, vključno z Jugoslavijo. Naj k temu še dodam, da je bilo v dolgem obdobju 1945–1990 v veleposlaništvu Jugoslavije v Washingtonu, D. C., v službi več Slovencev, toda nihče kot veleposlanik!

Drugi takšen ugleden primer je Izidor Cankar, profesor umetnostne zgodovine na ljubljanski univerzi, ki je bil leta 1936 poslanik v Argentini, v obdobju 1942–44 v Kanadi in v letih 1945–46 poslanik v Grčiji.

Iz obdobja po drugi svetovni vojni je že objavljenih več zanimivih knjig o vtisih in opažanjih uglednih slovenskih diplomatov, kot so to bili na primer veleposlaniki Jože Vilfan (Delo, spomini, srečanja), Rudi Čacinovič (Poslanstva in poslaništva), Mitja Vošnjak in drugi. V vseh teh delih je gotovo veliko zanimivih in koristnih opažanj o diplomatskem poklicu in delu. Kljub temu lahko ugotovimo, da v slovenščini nimamo ravno obilja literature, ki bi ta poklic celovito predstavila.

Osebnost se mi zdi, da ni doslej nihče tako natančno in poglobljeno, psihološko-analitično opisal dilem in izzivov diplomatskega poklica kot pisatelj in diplomat Nobelov nagrajenec Ivo Andrić v kratki, a malo znani beležki, ki je bila najdena v njegovi zapuščini in je bila po njegovi smrti objavljena v XVII. knjigi njegovih zbranih del v izdaji sarajevske Svjetlosti leta 1984. Ta njegov osebni, nedodelan zapis, v katerem se določena misel celo ponavlja, je jasno izrazil mnoge dvome in izzive, ki jih ob blišču diplomacije zunanji opazovalci težko dojemajo. Čeprav je od časa njegovih veleposlaniških izkušenj preteklo že več kot petdeset let in se je moderna diplomacija v marsičem poenostavila, sprostila in hkrati izgubila nekdanji blišč, pa gotovo njegova zapisana kritična opažanja in opozorila v veliki meri veljajo še danes.

Sodobna diplomacija je tudi izredno povečala količino in vrsto vprašanj, ki so predmet mednarodnega obravnavanja, zato so danes med diplomati tako pravniki kot ekonomisti, sociologi, filozofi kot tudi strokovnjaki s področja informacijskih medijev. Diplomacija danes potrebuje tudi strokovnjake za zelo raznovrstna področja, od tistih, ki se ukvarjajo s strateškimi in vojaškimi vprašanji, pa do energetike, prometa in ekologije.

2. O diplomaciji je mogoče prebrati različne definicije v učbenikih in priročnikih; tu jih ne bi ponavljal. V javnosti pa je – ne samo pri nas – še vedno prisoten lažni videz, da diplomacija sestoji pretežno iz protokola in bleščečih koktajlov in sprejemov. V praksi pa je delo diplomata, še posebej mladega začetnika, lahko zelo suhoparno in monotono, ozko strokovno in pretežno pisarniško, dostikrat omejeno na rutinske konzularne in druge pravne ali upravne zadeve. Seveda

diplomacija omogoča potovanja, spoznavanje drugih držav in kultur, srečanja izredno zanimivih ljudi in res je, da so vtisi o določenem okolju ali državi povsem drugačni, če tam živiš in deluješ več let, kot pa če si samo obiskovalec za nekaj dni ali tednov.

Jemljem si pravico, da govorim o tej temi – o diplomaciji kot o poklicu – in predstavim nekatere svoje poglede in izkušnje tudi zato, ker sem sam prehodil v tem poklicu dolgo pot – od diplomatske šole, začetnika v diplomatski službi, atašeja, sekretarja veleposlaništva, svetovalca pa do veleposlanika.

V resnici je diplomacija večšina predstavljanja države, spodbujanja, posredovanja in navezovanja stikov na mednarodni ravni, opazovanja in poročanja, opravljanja raznovrstnih nalog zaščite interesov lastne države in njenih državljanov. V svetu so še vedno polemike o tem, ali je diplomacija zgolj večšina, ki se je lahko priuči, tako kot se priuči obrt, ali je to veda, celo znanost, kombinacija različnih ved, pravnih, socioloških, gospodarskih in drugih. V sodobnem jeziku bi morda lahko rekli, da je diplomacija določena, specifična zvrst specializiranega menedžmenta stikov in sodelovanja neodvisnih držav in njihovih mednarodnih organizacij in institucij ter njihovih predstavnikov, kar zahteva uporabo znanja številnih strok. V našem času sta se izredno povečala število in vrsta vprašanj, ki so postala predmet mednarodne obravnave – kot na primer človekove pravice, človekovo okolje, pogoji mednarodne trgovine, vprašanja plačilnega prometa in podobno, kar vse vpliva tudi na domačo politiko in dogajanja v vsaki državi.

Pri vsem tem pa se seveda moramo vedno zavedati, da zunanjo politiko oblikujejo vlade in parlamenti in da so diplomatske misije in posamezni diplomati le sredstvo izvajanja in uporabe te politike.

3. Kakšne lastnosti in kvalifikacije naj bi imel diplomat?

Poleg potrebne izobrazbe postavljajo v vseh državah zahtevo, da gre za psihično normalno, stabilno in celovito, uravnoteženo osebnost. Nekatere države zahtevajo, da kandidat za diplomatsko službo opravi izčrpen psihološki test. To je veljalo nazadnje tudi v Jugoslaviji. Sama diplomatska služba sicer poraja ekscentrične osebnosti, ki pa so le redko uspešne v diplomatski karieri. Med lastnostmi, ki jih države ob sprejemu v to službo po navadi zahtevajo ali samoumevno pričakujejo, pa so gotovo tudi lojalnost, integriteta, patriotizem.

Znano je, da lahko človek nekatere potencialne zasnove psihopatskih lastnosti dolgo nosi v sebi, ne da bi se razvile ali da bi bile opazne laiku. Sprememba okolja, dolgotrajno bivanje v tujini, ločenost od domačega okolja, sorodnikov in prijateljev, srečevanje s tujim in neznanim okoljem, obremenjenost z odgovornim delom in nalogami povzročajo neizbežne strese, ki lahko izredno potencirajo takšna bolezenska nagnjenja, ki se naglo stopnjujejo s posledicami za okolje, družino in službo. Tudi domotožje lahko s časom povzroča nevrose in psihično obremenjenost. Znano je, da je število samomorov v diplomatskih službah nad povprečjem, ki velja za celotno prebivalstvo države.

Diplomat v tujini živi v izpostavljenem in nadzorovanem okolju. Zaveda se, da ga opazujejo (marsikje tudi prisluškujejo), da se o njegovih, morda celo naključno in zasebno izrečenih opombah, poroča naprej in da ima lahko neumirjeno izrečena beseda usodne posledice celo za odnose med vladama in državama.

Diplomatski poklic zahteva vnaprejšnji sprejem določenih obveznosti, v bistvu omejitev osebnih svobode, npr. glede varovanja zaupnosti informacij, dokumentov, glede gibanja v tujini itd., kar je tudi določena psihološka obremenitev. Nekatere države iz varnostnih razlogov ne dopuščajo, da bi se njihovi diplomati poročali s tujimi državljani oz. državljanjkami. Prav tako večina držav zahteva

od svojih diplomatov, da objavljajo pod svojim imenom samo tiste članke ali razprave, h katerim je bilo predhodno dano soglasje (clearance).

Senčne strani diplomatske službe so tudi pogoste selitve, katerih posledice dostikrat čutijo družinski člani, kot npr. da soproga ne more nadaljevati lastne kariere, da otroci menjavajo šole, šolske sisteme in okolje itd.

Dostopnost in cenenost alkoholnih pijač ter obveznost udeležbe na številnih sprejemih dostikrat vodijo v alkoholizem, če nista prisotna trdno samoobvladovanje in samonadzor. Interna analiza švedskega ministrstva za zunanje zadeve je ugotovila med njihovimi diplomati, še posebej pri njihovih ženah, dokaj pogoste primere alkoholizma.

Izobrazba še ne naredi dobrega diplomata: potrebne so določene privzgojene ali naravne lastnosti, ki jih nekateri opisujejo kot diplomatske vrline. Mednje gotovo sodijo predvsem verodostojnost (credibility), diskretnost in potrpežljivost, prepričljivost, lojalnost in integriteta.

Med pomembnejše lastnosti diplomata sodi občutek za mero in prav tega nimajo psihično nestabilne osebnosti. Občutek za mero, ki opozarja na vsakršno pretiravanje, je nujen tako rekoč na vsakem koraku: pri uradnem obisku, da koristno izrabiš čas, da ne zlorabiš ljubeznivosti gostitelja in ne ostaneš na službenem razgovoru čez dogovorjeni ali normalno običajen čas, da med razgovorom ne preideš na teme in vsebine, ki se te ne tičejo in za katere nimaš pooblastil ali pravice, da bi jih načenjal, itd.

Sposobnost samoobvladovanja sodi k občutku za mero. Ni se treba hliniti, vendar si tudi ni mogoče dopustiti izbruhov jeze. Upravičeno in utemeljeno nezadovoljstvo je mogoče izraziti tudi kulturno in dostojanstveno, ne da bi bili osebno žaljivi do kogar koli. Ni se dobro sprenevedati ali se delati drugačen, kot si v resnici, ker te bodo inteligentni sogovorniki slej ali prej razkrili; izredno pomemben je pošten in iskren odnos, ki tudi ob nezadovoljstvu ohrani raven vljudnosti in uglajene pozornosti. Preizkušnja za vsakega diplomata so ravno trenutki ali obdobja, ko se stvari ne razvijajo ugodno in ko so si interesi držav v nekaterih ključnih vprašanjih nasprotujoči ali celo izključujoči. Takrat se mora diplomat zavedati, da je odnose med državami ali vladami zelo lahko naglo pokvariti, spustiti na najnižjo možno raven (za ravnodušnega ali ciničnega diplomata je morda to celo ugodno, ker ne bo imel več dosti dela), mnogo težje pa je po takem obdobju odnose popravljati, izboljševati, sistematično graditi, kar vedno zahteva veliko časa, dela in potrpežljivosti. Občutek za mero je treba imeti tudi, ko gre do stvari najboljše: diplomat ne bi smel na noben način zlorabiti morebitne naklonjenosti partnerjev.

Zelo pomembna lastnost diplomata je njegovo obnašanje ob stiku z drugimi diplomati in gostitelji v državi, kamor so ga poslali na delo. Egipčani ali Indijci npr. zelo hitro presodijo, ali se prišlek obnaša »kot beli sahib«, napihnjeno in vzvišeno; takšen diplomat se onemogoči v svojem novem okolju že na začetku. Napuh je zelo nevarna in ne tako redka privzgojena napaka diplomatov. Ko se v službi v tujini srečujejo s pozornostjo in dostikrat tudi privilegiranostjo ter izkazovanjem časti, začno omejene osebnosti verjeti, da gre vse to njim in njihovim lastnostim osebno, ne pa da zaradi svojega diplomatskega položaja uživajo posebne ugodnosti, ki jih morajo čim bolj odgovorno uporabljati. Ne zavedajo se, da se izkazuje čast ne njim osebno, temveč državi, ki jo predstavljajo, zastavi in grbu, ki ju nosijo njihova pisarna ali rezidenca in avtomobil. Zato sta kljub blišču sprejemov in protokolarnega ceremoniala zaželeni skromnost in neposrednost, odnos, kakršen vzbuja zaupanje pri partnerju in sogovorniku.

Pomembna sta posluš in občutljivost za lokalne običaje in navade, sposobnost izkazovati resnično zanimanje za razmere v tuji državi, vključno za njene posebno-sti; uspešen diplomat mora poznati glavne elemente zgodovine tistega naroda in države, v kateri deluje. Najboljša pot je učenje in čim boljše obvladovanje jezika te države. Takšno izpričano zanimanje vzbuja simpatije, odpira marsikatera vrata za potrebne stike in olajšuje opravljanje nalog in dela. V resnici je diplomat najuspešnejši takrat, ko mu uspeva predstaviti in pojasniti poglede ali stališča ter celo nekatere zahteve lastne države na način in v okvirih, kakršni so v navadi oz. sprejemljivi v državi, kjer deluje.

Ne kaže pričakovati, da se bo diplomat v tujini že v prvih mesecih znašel v vseh vprašanjih, in običajno se prvih šest mesecev šteje za uvajanje v delo, medtem ko naj bi bila prava diplomatska produktivnost v smislu bolj poglobljenega analitičnega poročanja pričakovana po letu dni – čeprav pri nekaterih nikoli. Novopripeli diplomat najbrž še dolgo ne bo mogel odgovoriti na vsa vprašanja, s katerimi ga mogoče od doma zasipajo; zelo pa je pomembno, da si kmalu ustvari jasno predstavo, pri katerih institucijah in posameznih funkcionarjih lahko ta znanja in informacije pridobi ali dopolni.

Tudi družinski člani diplomatskega uradnika morajo paziti, da ne pokažejo ignorantskega odnosa, kaj šele nestrpnost ali celo sovražnost do države in ljudstva države, v kateri živijo in delujejo. Zakonski partner je vedno na določene načine soudeležen pri delu diplomata, zato mora biti prav tako seznanjen s temeljnimi načeli mednarodnih odnosov, diplomatske prakse in protokola. Razumljivo, nihče ne pričakuje, da bi tujec vse že vnaprej vedel, in nesmiselno je na to pretendirati, saj pravilno zastavljeno, nevsiljivo vprašanje vedno lahko sproži zanimiva pojasnila in razlage, hkrati pa je dokaz resničnega, iskrenega zanimanja za čim boljše spoznavanje države gostiteljice in njenih ljudi. Neoseben kozmopolitski birokrat ni zanimiv za nikogar.

V diplomatskih krogih se pričakuje določena raven kulturne izobraženosti, poznavanje osnovnih smeri in dosežkov likovne umetnosti, glasbe, književnosti, zgodovine, saj se kar dobršen del diplomatskih srečanj, zlasti veleposlanika, dogaja v dvorcih vlade in šefa države, ob prireditvah, ki so dostikrat v koncertni dvorani, v operi ali drami, muzeju ali galeriji.

Vljudnost naj bi bila med osnovnimi premisami diplomata. Kaže pa se ne le v potrebni pozornosti, ustreznem nagovarjanju sogovornikov in spoštovanju etike, temveč v vsakdanjem osebnem stiku z okoljem. Vsak znak nepozornosti, nespoštovanja precedensa ali odstopanje od običajnih in zahtevanih norm obnašanja lahko pomeni žalitev z dolgoročnimi, usodnimi posledicami, ki se jih morda niti ne zavedamo. Te odnose korektnosti in vljudnosti je treba enako uveljavljati tako do oseb višjega položaja kot tudi do nižjega. Npr. ob obisku pri funkcionarju zunanjega ministrstva ali vlade je vedno dovolj možnosti, da se diplomat pozdravi in morebiti rokuje tudi s šefom kabineta ali tajnico, da se, če čas dopušča, izreče kakšna vljudnostna ali prijazna beseda, saj je dostikrat prav od tega osebja odvisno, ali vam bodo omogočili telefonski pogovor s svojim šefom, kadar ga nujno potrebujete, ali zagotovili, da na prijavljen obisk ne boste čakali predolgo.

Vedno me je v jugoslovanskih ambasadah motila neljubeznivost osebja ob stiku s strankami, še posebej portirjev ali telefonistov. V angleško govorečih državah se niso mogli pripraviti, da bi stranko ljubeznivo vprašali: Ali vam lahko s čim pomagam? Namesto tega se je iz slušalke zaslišalo vprašanje, ki v angleščini zveni še bolj grobo: Kaj želite?

Normalna vljudnost zahteva, da s sprejema, kjer si povabljen kot gost, ne

odideš, dokler ga ni zapustil glavni gost, v čigar čast je bil sprejem prirejen. Pomembno je npr. to, da gost na večerji ne vzdigne čaše in ne pije vina, dokler tega ne stori gostitelj. Posebne vljudnostne dolžnosti pa ima diplomat kot gostitelj: da se npr. ob prihodu pozdravi z vsakim gostom, da ob večerji ustrezno nazdravi in še posebej izkaže čast glavnemu gostu ter tudi da ga pri odhodu pospremi do izhoda in podobno. V mnogih državah je v navadi, da diplomat kot gost na večerji prinese gostiteljici šopek rož, kakor tudi da se pozneje s kratkim pismom zahvali za prijeten večer ali družbo. Odvisno od stopnje intimnosti se morebiti to lahko stori tudi s telefonskim klicem oz. pogovorom. Vsi ti drobni znaki pozornosti so v diplomaciji merilo gostoljubnosti in vljudnosti ter lepega obnašanja. Mednje npr. sodi obveznost, da diplomat vse protokolarne aranžmaje temeljito prouči in vnaprej natančno predvidi, oz. če je gost, da je z njimi seznanjen. Gostitelj na večerji ali kosilu npr. mora poskrbeti, da je obveščen, ali ima kdo med njegovimi povabljenimi gosti iz zdravstvenih ali verskih razlogov kakšne omejitve pri hrani in pijači (kar lahko povpraša tajnica njegovo tajnico), in to ustrezno predvidi. Skrbno je treba načrtovati ustrezno razporeditev gostov za mizo, tako da bo spoštovan precedens in da hkrati ne pride do nerodnih situacij, ko bi se drug ob drugem znašle za mizo osebe, ki morda med seboj službeno ne komunicirajo.

Spoštovati je treba temeljno načelo diplomacije, tj. vzajemnost in recipročnost, ter v doglednem času vrniti obisk, večerjo, uslugo ipd. Pri vsem tem pa so silno pomembne doslednost, zanesljivost in točnost. Če nekdo npr. sprejme vabilo za večerjo, se mora zavedati, da bi nenadna odpoved udeležbe povzročila gostitelju velike probleme, neprihod in neodzivnost pa bi bila razumljena kot neposredna nemarnost in žalitev. Treba se je tudi čim bolj natančno držati časovnih terminov, ki so nakazani na vabilu, zaradi česar je nujno vnaprej izračunati potreben čas za pot ali vožnjo, upoštevati morebitne prometne ovire ipd. Neseznanjenost s krajem sprejema ali večerje ni sprejemljivo opravičilo za zamudo. Če je potrebno, naj voznik naredi poskusno vožnjo, da si ogleda kraj in naslov.

4. Pomen osebnih stikov in njihova vloga:

Številni pisci štejejo diplomacijo za spretnost ali veščino meddržavnega komuniciranja, pri čemer igrajo zlasti osebni stiki pomembno vlogo. Večinoma v sodobnih družbah in državah diplomat nima problemov pri vzpostavljanju stikov. Danes diplomati ne vzdržujejo stikov samo z ministrstvom za zunanje zadeve, temveč tudi z drugimi resorji vlade, regij ter občin, s civilnimi in vojaškimi funkcionarji, z gospodarstveniki, javnimi delavci, novinarji, funkcionarji strank in sindikatov, predstavniki verskih skupnosti itn. Zelo kmalu se – ob odprtosti sodobnih družb – večina diplomatov srečuje s problemom, kako bi smiselno in produktivno te stike selekcionirali po pomenu, prednosti in ne nazadnje po koristnosti; srečujejo se tudi z vprašanjem, kako bi določene stike tudi opustili ali prepustili drugim, čeprav se nikoli ne ve, ali določen stik ne bo prišel prav kdaj pozneje.

V obsežnem formularju, ki ga uporablja ameriško ministrstvo za zunanje zadeve za oceno uspešnosti svojega posameznega diplomata, sta število stikov in ocena njihove vrednosti in produktivnosti, ki ni podana na pamet, temveč izhajajo iz števila stikov in konkretnih rezultatov, ki iz tega izhajajo, med ključnimi kazalci, na podlagi katerih je oblikovana ocena. Vsekakor med lastnosti dobrega diplomata sodi sposobnost hitrega vzpostavljanja stikov ter trezne in realne presoje sogo- vornikov in njihovega položaja oz. zmožnosti, kar zahteva določene psihološke sposobnosti.

Posamezni diplomat je lahko zelo kakovosten, studiozen in uspešen analitik mednarodnega dogajanja, morda tudi zelo uspešen pri sestavljanju elaboratov in

pisanju strokovnih ocen, toda če nima daru za vzpostavljane osebnih in družabnih stikov, s tem pa seveda tudi za šalo in duhovitosti, za ustvarjanje prijateljstev – ne more biti povsem koristen pri operativnem diplomatskem delu. Poleg tega si diplomat prav tako ne more oz. ne sme dopustiti enostranskosti v osebnih stikih; npr. ne bi smel dovoliti, da bi ga pri delu zanimala samo določena vprašanja; ostati mora vsestranski in v določeni meri neoseben, če je to mogoče.

Za vsak uradni stik v ministrstvu za zunanje zadeve ali v vladi je potrebna predhodna temeljita priprava: kaj vprašati, kaj pričakovati, da vprašajo sogovorniki. Kdor se ob takšnem obisku želi vsebinsko in poglobljeno seznaniti npr. z določenim zunanjepolitičnim vprašanjem, stališči in pogledi vlade ali ministrstva, mora vnaprej dobro poznati vse, kar so o tem objavili mediji (tisk, TV in radio), tako da lahko od sogovornika pridobi oz. poizkuša pridobiti vsaj nekaj več, kot je že bilo objavljeno. Poznati je treba različne možne rešitve, da bi se v razgovoru skušalo ugotoviti, za katero se je opredelila vlada oz. MZZ. Diplomati kot sogovorniki ne sme improvizirati oziroma lahko to stori samo v skladu s stališči vlade, ki jo zastopa, saj je po navadi tisto, kar pove, zapisano in kroži v uradnih krogih, poslano tudi njihovem veleposlaništvu v tvoji državi in bi se lahko zgodilo, da te lastna vlada in ministrstvo demantirata ter s tem odzame vsako verodostojnost.

Tudi za razgovore na sprejemih nista dovolj le svetovljanska gostobesednost in zabavnost. Zavedati se je treba, da so sprejemi prava diplomatska borza informacij, večinoma zelo hvalevredna; tudi za to so potrebne pravočasne priprave: diplomat mora vnaprej vedeti, koga želi srečati, kaj »prodati« in kaj »kupiti«, sicer ne bo več dolgo zanimiv sogovornik.

Temelj diplomacije je gotovo komunikacija misli in idej, stališč in pobud. Pri tem pa ni treba biti zaletav in nezmeren, niti se ne kaže spuščati v »odkrivanje Amerike«.

Pomembna sposobnost, da se hitro dojame bistvo sprejete informacije, natančno zapomnijo ključni deli stališč in formulacij o občutljivih vprašanjih ter da se te informacije takoj smiselno razvrstijo, ovrednotijo in po možnosti še kje preverijo. Treba je pomembne prejete informacije čim prej, praviloma še isti večer ali noč, zapisati ter jih sčasoma zbrati v posamezne smiselne celote, kakršne naj bi bile diplomatska poročila. O pomembnih zadevah pa se danes v dobi modernih komunikacijskih sredstev poroča tudi delno. Zelo je pomembno ne slišati (in tudi poročati) samo tistega, kar se želi slišati ali kar bo lepo sprejeto v matični hiši. Centrala oz. ministrstvo za zunanje zadeve bo presodilo, ali so prišli takšni signali z več krajev, ali je delna informacija verjetna ali ne.

Pomembna lastnost je sposobnost videti določene probleme tudi v luči, kakor jih vidi nasprotna oz. druga stran, razumevanje njihovih motivov, pobud, načina razmišljanja in argumentacije ter ob upoštevanju vsega tega oblikovati argumente za svoja lastna stališča tako, da bi bila čim bolj dojemljiva in morebiti sprejemljiva tudi za drugo stran.

Pri razgovorih v ministrstvu za zunanje zadeve ali drugih uradih vlade se je treba izogibati dolgovernosti. Upoštevati je treba, da so bili sogovorniki že opozorjeni na zadevo, zaradi katere diplomat prihaja v ministrstvo, in da so prejeli opomnik lastnih strokovnih služb o drugih vprašanjih, ki bi jih gost utegnil zastaviti. Če je zares treba globlje osvetliti določeno vprašanje, se to lahko stori z aide memoire, opomnikom ali drugače. Izvajanja naj bodo jasna, natančna in kratka; naslonijo naj se na to, kar je že bilo rečeno ob prejšnjih stikih in ni potrebno ponavljanje. Izogibati se je treba dolgim monologom; dati je treba priložnost sogovorniku, da morebiti tudi sam načne druge teme.

Pri ameriškem pomočniku ministra, pri katerem sem bil prvič na obisku (ni bil karierni diplomat, temveč je dobil to funkcijo zaradi političnih zaslug, v diplomacijo pa prišel iz ameriških poslovnih krogov), sem ob vstopu zagledal na pisalni mizi, obrnjeno proti gostu, ploščo z napisom, ki me je kar spreletel: »Think more, speak less!« – »Več misli, govori manj!« Še dostikrat sem se moral na to spomniti.

V uradnih razgovorih – kot tudi sicer – je treba ohraniti zmerno, trezno in skromno držo; ne nastopati brez ponosa, ne se prilizovati; to ni nikjer cenjeno, kajti povsod spoštujejo tudi različnost, drugačnost, če je le razumljivo argumentirana in pojasnjena, skromno in dostojanstveno, brez zlagane napihnjenosti in domišljavosti, seveda garnirana z nekaj izvirnega duha in šarma, ki sta vedno zaželeni. Številni diplomati delajo napako, ko mislijo, kadar jih povprašajo za mnenje npr. o določenem aktualnem mednarodnem vprašanju ali kriznem področju, da lahko pokažejo izvirnost lastne misli in poznavanje problema, medtem ko sogovornika iz uradnih krogov druge države predvsem zanima, kakšno stališče bo do tega vprašanja zavzela vlada oz. MZZ, ki ga vprašani zastopa. Zato se dostikrat zgodi, da ni cenjen diplomat, ki duhovito improvizira, temveč tisti, ki je, čeprav še ni o določenem aktualnem vprašanju dobil šifrirane instrukcije in ocene iz lastne hiše, vnaprej zadel uradno stališče, kajti s tem je potrdil, da je avtentičen zastopnik vlade in države, ki jo predstavlja.

Verodostojnost diplomata se gradi postopoma s trudom in delom. Diplomata mora govoriti resnico, ni pa nujno, da hkrati pove o določeni zadevi prav vse. Pomembno je, da dobro pozna svojo državo in da jo zna uspešno in enostavno, razumljivo predstaviti tujim sogovornikom. Verodostojnost diplomatskega predstavnika je zelo odvisna tudi od tega, koliko mu je uspelo svoja opažanja, prepričanja, poglede in sodbe uveljaviti v lastnem ministrstvu in krogih vlade matične države. Najhujša napaka za diplomata je, če obljublja nekaj, za kar se pozneje izkaže, da oblasti njegove države niso pripravljene storiti. Zato so pomembna sporočila in obrazložitve, ki jih pošilja domov. Mnogi izkušeni veleposlaniki vedo povedati, da so dostikrat morali biti v domačih vladnih krogih, če so želeli kaj doseči, nič manjši diplomati kot v državi akreditacije.

Včasih se celo slišijo kritike, češ, čigav veleposlanik si, za interese katere države se v resnici zavzema? Zaradi tega je silno pomembna prirojena ali pridobljena sposobnost diplomata, da zna v svojih pisnih in ustnih poročilih uspešno izražati razmere v državi, kjer deluje, jih konstruktivno tolmačiti, da je sposoben realno presoditi, katere njegove pobude imajo možnost oz. verjetnost uresničitve v obeh državah. In ker je večino poročil moč poslati domov le pisno, je zelo pomembna diplomatska sposobnost tudi pisno izoblikovati, prepričljivo oblikovati in sistematizirati mnenja, predloge in pobude. Stil pisem, okornost ali lahkotnost izražanja, je seveda še pomembnejši v stikih z državljani druge države. Tako pri nas kot tudi v svetu je skoraj pravilo, da so bili uspešni veleposlaniki in diplomati tudi dobri pisci knjig o diplomaciji in mednarodnih odnosih (George Kennan, Galbraith, Kissinger itd.).

Ob izredno razvitih in vsepovsod prisotnih informacijskih medijih sta za diplomata izredno pomembni sposobnost komuniciranja z mediji in javnostjo, določena retorična sposobnost, da se v okviru predavanja ali sodelovanja pri razpravah na okrogli mizi spretno in prepričljivo s pretehtanimi besedami zastopajo stališča in interesi lastne države.

Načelno naj bi za diplomata glavne odločitve sprejemala njegova vlada in zunanje ministrstvo. V praksi pa se vsak diplomat srečuje z nenavadnimi in nenadnimi situacijami, ko mora pomembno odločitev sprejeti sam. V tem primeru je

pomembno, da se takšna odločitev ne sprejme zaletavo, temveč trezno ob upoštevanju vseh dostopnih dejstev in spoznanj, v mejah nujnega in realnosti, ne dokončno in brezprizivno, temveč podložno verifikaciji lastnega ministrstva in vlade.

Vse te našteje lastnosti so še zlasti pomembne v posameznih pogajanjih o spornih vprašanjih, kjer je nujno, da se pogajalec temeljito seznani z ozadjem problema, preteklo zgodovino vprašanja. Treba je strpno iskati poti, kako postopoma odstraniti (pre)občutljivost ene ali druge strani glede prestižnih vprašanj, kako sondirati kompromisne rešitve oz. kje so skrajne meje še sprejemljivih rešitev za eno ali drugo stran.

Ta sposobnost posredovanja in iskanja možnih rešitev, tudi začasnih, če ni mogoče najti trajnih, in postopne odprave tistih problemov, ki obremenjujejo odnose med državami, je med ključnimi nalogami izboljšanja odnosov dveh držav in hkrati merilo uspešnosti diplomata in diplomatske misije. Po tem obe strani merita njegovo diplomatsko uspešnost. Vse to so tudi najvišje lastnosti uspešnega diplomata, takšnega, ki lahko vsaj pri sebi razmišlja, da je morda s svojim delovanjem dejansko vplival na določen potek dogodkov in čeprav v skromni meri – soustvarjal zgodovino.